

עיונים ליום כיפור עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרד החינוך רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה טלפקס 04-6790632
לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

הכפרה בזמן הזה הרב מנשה צימרמן

"בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין לנו מזבח כפרה - אין שם אלא תשובה. התשובה מכפרת על כל העבירות. אפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שם רשעו, שנאמר: 'וְרָשָׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּטֵל בָּהּ בְּיוֹם שִׁבּוּ מִרְשָׁעוֹ'. ועצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים, שנאמר: 'כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר עֲלֵיכֶם'."

בדברי הרמב"ם מודגש שכיוון שאין לנו כיום כפרה הבאה בזכות עבודת כהן גדול ביום הכיפורים, לכן גדולה יותר החובה לחזור בתשובה. התשובה היא זו שמאפשרת את הכפרה המלאה של יום הכיפורים - עצמו של יום הכיפורים מכפר לשבים.⁶

דברי הרמב"ם בעצם נסובים על שער המשתלח, המוזכר בהלכה הקודמת. הרמב"ם כותב ששער המשתלח הוא כפרה לכל ישראל על כל עוונותיהם,⁷ והכהן הגדול מתוודה עליו בשם כל ישראל. עוד מוסיף הרמב"ם ומחדש ששער המשתלח מכפר על עבירות קלות (עשה ולא תעשה שאין בהם כרת) אפילו בלא תשובה.⁸ על גבי כך מוסיף הרמב"ם שבזמן הזה,

בזמן בית המקדש היוותה עבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים את עיקר עבודת היום של עם ישראל. גם היום סדר העבודה בתפילת המוסף הוא חלק עיקרי מתפילות היום. מפורסם בשם השל"ה הקדוש שבאמירת סדר העבודה של הכהן הגדול בכוונה יש כוח, ודומה כאילו נעשה הדבר בפועל. כל סדר העבודה מתואר באריכות בתורה בפרשת אחרי מות¹, הנקראת בשחרית של יום כיפור. עבודה זו פעלה רבות, וכפי שכתוב בתורה - היא כיפרה על כל ישראל: "וְכִפֹּר אֶת מִקְדָּשְׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יִכָּפֵר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הָאֲדָמָה יִכָּפֵר".²

במאמר זה ננסה להתמקד בשאלה המתבקשת - מה חובתנו כיום בזמן שאין בית מקדש? במה צריך להתמקד כדי להשיג את כפרת יום הכיפורים? מה אנו יכולים ללמוד מעבודת כהן גדול בבית המקדש ביום הכיפורים באשר לעבודתנו ביום הכיפורים בזמן הזה?

תשובה

הרמב"ם³ התייחס לשאלה זו במפורש, וכתב את הדברים הבאים:

1. ויקרא טז.
2. ויקרא טז, לג.
3. תשובה א, ג.
4. יחזקאל לג, יב.
5. ויקרא טז, ל.
6. עיין עוד הלכות תשובה ב, ז: "יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות

7. עיין במפרשי הרמב"ם, שדנו האם הכוונה ממש לכל העבירות.
8. מפרשי הרמב"ם האריכו לבאר כיצד מתיישבים דברי הרמב"ם עם דעת חכמים (שבועות יג), שבהם משמע ששער המשתלח אינו מכפר בלא תשובה. כיוון שמאמר זה עוסק בכפרה בזמן הזה - לא נאריך בכך.

על מעשה העגל, וכן חטאתו של יום הכפורים
פר בן בקר לחטאת לכפר על מעשה העגל.

...החכמים ז"ל עשו טעם אחידות כפרת
הצבור בשעירים, בגלל חטאת כל עדת ישראל
בראשונה בשעיר עזים, כוונתם על מכירת יוסף
הצדיק, שבפרשתו נאמר¹⁵: 'וַיִּשְׁחָטוּ שְׁעִיר
עִזִּים'."

כלומר: אהרון מביא פר לחטאת כדי לכפר על חטא
העגל, ועם ישראל מביא שעיר לחטאת כדי לכפר על
חטא מכירת יוסף. נראה שכוונת הרמב"ם היא שחטא
מכירת יוסף קיים בכל הדורות, כיוון שיסודו הוא
בשנאת חנים. חטא העגל הוא כמובן חטא של עבודה
זרה. אם כן יש בשני החטאות הללו כפרה על היסודות
של החטאים - חטאים שבין אדם למקום ובין אדם
לחברו. כמובן שגם בזמן שאין בית מקדש, חובה עלינו
להתחזק ולשוב בתשובה בשני המישורים הללו.

מקווה ישראל ה'

בסיום הדברים נביא את דבריו המאירים של
הרמב"ם¹⁶, המחזקים את הצורך ברצון לחזור בתשובה
ובהשתדלות לשם כך. הרמב"ם מחזק את האמונה
שכאשר האדם מתחיל להיטהר בלב שלם - הקב"ה
עוזרו ומסייע בידו להגיע לטהרה שלמה:

"דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות
הכתוב הן... ואף על פי כן רמז יש בדבר. כשם
שהמכווין ליבו לטהר - כיון שטבל טהור, ואף
על פי שלא נתחדש בגופו דבר. כך המכווין לבו
לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות
האון ודעות הרעות - כיון שהסכים בלבו לפרוש
מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת - טהור.
הרי הוא אומר¹⁷: 'וַיִּזְקְתִּי עֲלֵיכֶם מֵיִם טְהוֹרִים
וַיְטַהֲרֶתְכֶם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר
אֶתְכֶם'. השם ברחמיו הרבים מכל חטא עוון
ואשמה יטהרנו אמר."

למר חילתה טאה!

לאותו המעשה רושם כמו שלא נשאר לחטאת הזו רושם אלא נשמדה
בשריפה. והרי אין הקטרתה ריח ניחוח לה, אלא ההיפך מזה, כלומר
הוא עשן נתעב ושנוי, ולפיכך נשרפת כולה מחוץ למחנה⁹.

12. ויקרא טז, ג.

13. ויקרא טז, ה.

14. מורה נבוכים ג, מו.

15. בראשית לז, לא.

16. מקוואות יא, יב.

17. יחזקאל לו, כה.

כשאין לנו בית מקדש - אי שאפשר להשיג כפרה בלי
עבודת תשובה⁹.

שנאת החטאים¹⁰

הרמב"ם במקום אחר¹¹ מסביר את הצורך דווקא
בשילוח שעיר המשתלח. על פי הדברים הללו נוכל
ללמוד עוד על עניין העבודה שעלינו לעשות ביום
הכיפורים:

"ולפי שהיה שעיר המשתלח לכפרת חטאים
גדולים באופן כללי, עד שאין שם חטאת צבור
המכפרת מה שהוא מכפר, וכאלו הוא נושא כל
החטאים, לפיכך אין מתעסקין בו בשחיטה ולא
בשרפה ולא בהקרבה כלל, אלא מרחיקין אותו
תכלית הריחוק ויושלך לארץ גזרה, כלומר שאין
בה יישוב."

הצורך בשילוח שעיר המשתלח לארץ גזירה נובע
מהריחוק שיש כלפיו, כיוון שהוא כאילו נושא את
החטאים של כל ישראל. נראה שזה דבר נוסף שאפשר
ללמוד מסדר העבודה ביום כיפור - הריחוק שיש
להרגיש כלפי החטא.

בין אדם לחברו ובין אדם למקום

עוד מקור חשוב להבנת מהות עבודת הכהן גדול ביום
הכיפורים הוא העניין הבא, שגם מתוכו נוכל ללמוד
מה נדרש מאיתנו לעשות ביום הכיפורים.

במהלך סדר העבודה מוזכר שאהרון הכהן צריך להביא
פר לחטאת¹². בני ישראל, לעומת זאת, מביאים רק
שעיר עזים לחטאת¹³. כיצד ייתכן שלכפרת אדם יחיד
יש צורך להבין קורבן גדול יותר מאשר לכפרת עם
שלם?

הרמב"ם¹⁴ מתייחס לכך וכותב את הדברים הבאים:

"וכבר אמרו חכמים כי הטעם שהקרבת ביום
השמיני של מלואים עגל בן בקר לחטאת, לכפר

9. בספר "עיצומו של יום" (הרב אברהם ישראל שריי, עמ' 115 ואילך)
מאריך המחבר לבאר שבזמן בית המקדש עיקר העבודה הייתה לכלול

עצמו עם הכלל, והיום עלתה חשיבותה של התשובה הפרטית בנוסף לכך.

10. המקורות מכאן ואילך לקוחים מספרו של מו"ח הרב איתן שנדורפי -
"הדר המועדים - ירח האיתנים" (עמ' 343-335. עיין שם לתוספת

הרחבה והעמקה בנושאים אלו).

11. מורה נבוכים ג, מו. ובאופן דומה כתב שם לגבי שריפת הפר והשעיר
ביום הכיפורים: "שריפת החטאות הללו הכוונה בהן שהחטא הזה כבר

נמחו עקבותיו ונעדר כמו שנעדרה הגופה הזו השרופה. ולא נשאר